

ОБ'ЄКТИ, ЗГЕНЕРОВАНІ КОМП'ЮТЕРНОЮ ПРОГРАМОЮ (ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ) БЕЗ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ УЧАСТІ ЛЮДИНИ: ПЕРШИЙ СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Анна Штефан

доктор юридичних наук, старший дослідник,
завідувач відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID: 0000-0003-2382-4849

Стаття присвячена аналізу права *sui generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, відповідно до ст. 33 нового Закону України «Про авторське право і суміжні права». Надано характеристику усім елементам нового правового режиму, виявлено низку дискусійних аспектів, які стосуються визначення об'єкта правової охорони, суб'єкта права *sui generis*, умов набуття цього права та моменту його виникнення, обсягу охоронюваних прав. Зроблено пропозиції, які сприятимуть удосконаленню правового регулювання цієї сфери та підвищенню ефективності правозастосування у ній.

Ключові слова: штучний інтелект, правова охорона, *sui generis*, авторське право, інтелектуальна власність

Постановка проблеми. За останнє десятиліття у світі з'явилося чимало об'єктів, які є результатом функціонування систем штучного інтелекту (у подальшому — ШІ) з настільки незначним втручанням людини, що зміст цих об'єктів залежить тільки від виборів, зроблених комп'ютером. На відміну від випадків, коли людина використовує програмне забезпечення як засіб для власної творчості, тексти, музика, зображення та інші об'єкти, автономно згенеровані ШІ, не втілюють творчий задум певної людини. Це унеможлиблює віднесення їх до сфери авторського права, яке поширюється лише на результати людської творчості, та водночас породжує питання, чи взагалі повинні охоронятися такі об'єкти і якщо повинні, то як належить їх охороняти.

Уряди багатьох держав світу та різні організації вивчають це питання, однак поки не мають чіткої відповіді на нього. Зокрема, 21 травня 2020 року ВОІВ представила Переглянуту аналітичну записку щодо політики у сфері інтелектуальної власності та штучного інтелекту [1], у якій обговорюються різноманітні питання, пов'язані з ШІ, проте не зроблено конкретні висновки, чи підлягають автономні комп'ютерні творіння правовій охороні і якою вона має бути. 20 жовтня 2020 року Європейський Парламент прийняв резолюцію про право інтелектуальної власності для розвитку технологій штучного інтелекту, де зазначено, що технічні творіння, згенеровані технологіями ШІ, повинні охоронятися в рамках права інтелектуальної

власності [2, para 15], однак на рівні ЄС наразі відсутня концепція потенційного правового режиму охорони таких об'єктів.

Найбільшу складність для цього потенційного режиму становить обґрунтування доцільності його впровадження. На сьогодні основним аргументом на користь правової охорони автономних комп'ютерних творінь є заохочення і захист інвестицій. Така позиція викладена у резолюції Європейського Парламенту [2, para 15] та багатьох наукових розробках, де стверджується, що незахищеність таких об'єктів «знижує загальний рівень інвестицій в технічні інновації і, в кінцевому підсумку, реальне виробництво креативних ІІІ» [3]. Однак на сьогодні не існує жодного дослідження, яке підтверджувало б реальність таких ризиків, а статистичні дані навпаки свідчать про постійне значне зростання обсягів інвестицій у сферу ІІІ [4] [5], на яке жодним чином не впливає факт відсутності правової охорони. Окрім того, зі сторони інвесторів не було жодної публічної ініціативи, спрямованої на впровадження такої охорони. Тобто, поки це питання активно обговорюється науковцями, достовірно невідомо, чи інвестори взагалі зацікавлені у набутті прав на об'єкти, автономно згенеровані ІІІ. Другим поширеним обґрунтуванням є захист конкуренції та забезпечення нормального функціонування ринку. У зв'язку з цим зроблено припущення, що неохоронювані комп'ютерні творіння за рахунок своєї нижчої ціни витіснятимуть з ринку людські твори [6, 414], проте досі у всьому світі не було виявлено ні жодного такого випадку, ні гіпотетичної загрози його настання. Так само, не існує дослідження, яке свідчило б, що правова охорона об'єктів, автономно згенерованих ІІІ, підвищить їх вартість до вартості людських творів, що сприятиме нормальній ринковій конкуренції. Отже, два основних аргументи на користь такої правової охорони залишаються теоретичними моделями, не підтвердженими практикою.

На цьому тлі доволі несподіваним для світової спільноти може видатися рішення українського Парламенту, який 01 грудня 2022 року впровадив право *sui generis* на об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, в рамках нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» (у подальшому — Закон АПСР) [7]. Закон набрав чинності 01 січня 2023 року, отже, Україна стала першою державою світу, яка безпосередньо охороняє такі об'єкти за допомогою спеціально розробленого правового режиму. Відтак виникла потреба проаналізувати цей режим і встановити, наскільки вдалим рішенням є вітчизняна правова новація, чи відповідає вона потребам практики.

Літературний огляд. Проблематика правової охорони автономних комп'ютерних творінь підіймалася у багатьох наукових працях. У зарубіжній доктрині до цих питань зверталися Robert C. Denicola, Tim W. Dornis, Daniel J. Gervais, Jane C. Ginsburg, Christian Hartmann, Kalin Hristov, Ana Ramalho, Martin Senftleben, Patrick Zurth та інші учені. Серед українських науковців зазначені проблеми досліджували Г. Андрощук, Ю. Бурило, М. Дубняк, К. Зеров, Ю. Капіца, Т. Каткова. На етапі, коли Закон АПСР ще існував у вигляді проекту, норму про право *sui generis* на об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, проаналізували Л. Майданик [8], у праці якої основну увагу приділено природі права *sui generis* та питанню, чи може результат функціонування комп'ютера бути повністю автономним від людини, та К. Міліцина [9], яка розглянула об'єкт правової охорони та строк його охорони. Інші аспекти потенційного на той час правового режиму цими ученими досліджені не були, а враховуючи новелістичний характер ст. 33 Закону АПСР, інші публікації з цього приводу поки що відсутні.

Метою дослідження у цій статті є комплексний науково-практичний аналіз режиму правової охорони об'єктів, згенерованих ІІІ без безпосередньої участі людини, згідно зі статтю 33 Закону АПСР.

Виклад основного матеріалу. Режим правової охорони об'єктів, автономно згенерованих комп'ютерною програмою, у статті 33 Закону АПСП має комплексний характер і охоплює усі необхідні елементи, як-от визначення об'єкта охорони і суб'єкта права *sui generis*, умови набуття правової охорони, обсяг прав, строк їх чинності, порядок розпоряджання ними та їх захист у разі порушення. Детальний аналіз цих елементів дозволить виявити, наскільки чітким і збалансованим є новий правовий режим і чи потребує він уточнення.

Об'єкт правової охорони. Право *sui generis* поширюється на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини. Використання терміну «комп'ютерна програма» замість терміну «штучний інтелект» видається цілком виправданим, оскільки сучасний ШІ по суті і є комп'ютерною програмою, яка виконує окремі операції, властиві людському мозку, «здатна виконувати певні завдання шляхом обробки інформації, її аналізу та видачі певних результатів згідно з вбудованим алгоритмом» [10, 727]. ШІ відрізняється від інших комп'ютерних програм, зокрема, тим, що може генерувати об'єкти певного виду без постійного контролю зі сторони людини.

У деяких науковців склалося враження, що визначення об'єкта правової охорони як такого, що згенерований комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, має на увазі повністю автономне функціонування ШІ, в той час як такі технології наразі не існують [8, 153] [9, 577]. Видається, що відсутність безпосередньої участі людини виявляється в іншому: людина здійснює налаштування ШІ, завантажує у нього певні дані, дає команду розпочати процес аналізу даних або синтезу інформації на основі здійсненого аналізу, проте не керує кожним кроком, який потрібно зробити комп'ютеру. Людина не впливає на зміст цього об'єкта, котрий залежить тільки від вибору комп'ютера, а тому об'єкт є згенерованим без безпосередньої участі людини.

Вказівка на відсутність оригінальності таких об'єктів дозволяє відрізнити їх від творів, що охороняються авторським правом. Згідно з п. 35 ч. 1 ст. 1 Закону АПСП оригінальність — це ознака (критерій), що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору. В ЄС оригінальність означає наявність власного творчого вибору автора: за визначенням Європейського Суду Справедливості, твір є оригінальним у тому розумінні, що він є власним інтелектуальним творінням його автора; інтелектуальне творіння є авторським, якщо воно відображає індивідуальність автора; оригінальність полягає в тому, що автор виявив свої творчі здібності при створенні твору шляхом вільного і творчого вибору [11, paras 87–89]. В інших юрисдикціях тлумачення оригінальності може децю відрізнитися, тим не менш, не існує іншого її розуміння, ніж самостійне створення твору і наявність творчого вибору або вираження автора. Відповідно, неоригінальний об'єкт формується таким чином, що в його основі немає творчого вибору або творчого рішення людини.

У ч. 1 ст. 33 Закону АПСП підкреслено, що неоригінальний об'єкт, на який поширюється правова охорона, утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Також зазначено, що твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою. Тобто, здійснене розмежування випадків, коли комп'ютер використовується людиною як інструмент для втілення власних творчих задумів, як будь-яке інше устаткування, від випадків, коли людина не має безпосереднього впливу на процес генерування об'єкта і не визначає його зміст.

Окрім відсутності творчого внеску людини, частини 1 статті 33 Закону АПСП містить ще один критерій охороноздатності автономного комп'ютерного творіння, а

само, воно повинно відрізнятися від існуючих подібних об'єктів. З критерієм несхожості можна певним чином погодитися, адже правова охорона не може надаватися об'єкту, котрий відтворює якийсь інший об'єкт. З іншої сторони, постає питання, наскільки істотними повинні бути відмінності комп'ютерного творіння від об'єктів такого ж виду. Якщо ШІ розфарбує Мону Лізу іншими кольорами, наприклад, вона стане білявкою, вдягнутою у світле вбрання, чи достатньо цього, щоб охороняти нове кольорове рішення всесвітньо відомого твору? Враховуючи, що багато людських творів є схожими на інші твори, що не перешкоджає їх правовій охороні, не зовсім зрозуміло, яка несхожість вимагається для надання охорони автономним комп'ютерним творінням. Окрім того, як зауважила К. Міліціна, «залишається невизначеним, з чим саме слід порівнювати об'єкт, згенерований комп'ютером ... посилання на подібні об'єкти як на базу порівняння робить це питання неоднозначним» [9, 576–577]. Дійсно, формулювання «об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів» породжує сумніви, чи мається на увазі порівняння з іншими об'єктами, автономно згенерованими ШІ, чи й також творами та об'єктами суміжних прав?

У цьому контексті було запропоновано застосування тесту на оригінальність, адаптованого для об'єктів, автономно згенерованих ШІ. Згідно з позицією AIPPI UK, тест на об'єктивну оригінальність має оцінювати, якби автономне комп'ютерне творіння було створене умовною людиною-автором, чи вважалось б воно оригінальним, тобто інтелектуальним творінням, що відображає особистість цієї умовної людини [12, пара 6.1.1]. Подібні думки висловлювалися і у доктрині [13].

З таким підходом дещо складно погодитися, адже, на відміну від людини, ШІ не має особистості, внутрішнього «я» і почуттів, які могли б втілюватися у творі, а має лише вбудований алгоритм, відповідно до якого виконуються запрограмовані команди. Випадковий і несподіваний для людини вибір, який робиться комп'ютером у процесі генерування певного об'єкта, це не що інше, як виконання завдання відповідно до вбудованих інструкцій. Здатність робити випадковий вибір з-поміж проаналізованих даних — це функція, запрограмована в ШІ, а не результат волевиявлення, яке в принципі не властиве комп'ютеру. ШІ не відчуває якогось ставлення до об'єктів, які ним генеруються, і не прагне виразити що-небудь у своєму творінні. Навіть якщо у майбутньому буде розроблено ШІ, що буде здатним самостійно прийняти рішення про створення певного об'єкта і робити щось, не передбачене його програмними кодами, він залишатиметься комп'ютерною програмою, яка хоч і матиме більше властивостей і вищий ступінь автономії, однак продовжуватиме приймати рішення на основі технічних розрахунків. Комп'ютер ніколи не матиме аналога внутрішнього світу людини і не зможе відчувати потребу у самовираженні, а тому його творіння будуть позбавлені того особистого дотику, яким характеризуються людські твори. Тому незрозуміло, що саме повинно стати аналогом відображення особистості в автономному комп'ютерному творінні.

Також існує пропозиція, щоб умовою охороноздатності об'єктів, згенерованих ШІ без безпосередньої участі людини, вважалася наявність значних інвестицій [14]. Такий критерій застосовується у Директиві 96/9/ЕС про правову охорону баз даних при наданні розробнику бази даних можливості запобігати несанкціонованому вилученню та/або повторному використанню усього вмісту чи істотної частини бази даних, при цьому під інвестиціями маються на увазі не лише фінансові ресурси, а й витрати часу, зусиль та енергії (п. 39, 40 преамбули, ст. 7 Директиви 96/9/ЕС) [15]. Однак у випадку з ШІ оцінка таких інвестицій буде доволі утрудненою, адже немає загальноприйнятого розуміння, який внесок у створення і функціонування ШІ є достатньо значним, а який — недостатньо. Окрім того, оприлюднення інформації про фінансові вкладення в ШІ не завжди відповідатиме інтересам інвесторів, котрі відмовлятимуться від набуття правової охорони на таких умовах.

Загалом на сьогодні не вироблено достатньо чіткого та обґрунтованого додаткового критерію для охорони об'єктів, згенерованих ШІ, а тому єдиним таким критерієм наразі залишається те, що об'єкт утворено комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини.

Визначення об'єкта охорони у частині 1 статті 33 Закону АПСП є настільки широким, що це допускає можливість поширення охорони на будь-які результати автономного функціонування комп'ютера, включаючи ті, які не повинні охоронятися будь-яким режимом, що передбачає монополію на їх використання. Зокрема, повідомлення про поточні події у вигляді звичайної прес-інформації виключаються зі сфери дії авторського права через відсутність оригінальності та водночас тому, що їх правова охорона перешкоджатиме вільному поширенню інформації, яке гарантується статтю 34 Конституції України [16]. Якщо таке повідомлення про поточні події генеруватиметься ШІ, воно потенційно може розглядатися як охоронюваний об'єкт, адже у статті 33 Закону АПСП немає жодних застережень з цього приводу. Так само ШІ може згенерувати розклад руху громадського транспорту чи неоригінальну базу даних, які не підлягають охороні авторським правом та водночас не є результатом значних інвестицій, однак цілком можуть набути охорону в рамках нового правового режиму. Доцільність такої охорони викликає сумніви, адже монополія на звичайний телефонний довідник чи інший подібний підбір даних не виправдана якимись дійсними потребами. Тому норма частини 1 статті 33 Закону АПСП потребує уточнення як у частині критеріїв правової охорони автономних комп'ютерних творінь, так і у частині визначення об'єктів, які не охороняються правом *sui generis*.

Суб'єкт права *sui generis*. Згідно з частини 2 статті 33 Закону АПСП право *sui generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, можуть набувати особи, які мають майнові права на цю комп'ютерну програму (автори, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці відчужили майнові права на комп'ютерну програму), або особи, які мають ліцензійні повноваження на використання цієї комп'ютерної програми. Однак якщо на набуття права *sui generis* одночасно претендуватимуть і суб'єкт майнових авторських прав на комп'ютерну програму, і ліцензіат, не зрозуміло, якими критеріями слід керуватися для встановлення особи, якій має належати це право, оскільки у законі цей аспект не конкретизується. Окрім того, частини 2 статті 33 Закону АПСП дозволяє визначати у договорі інші умови належності права *sui generis*. Чи означає це, що право *sui generis* може набути третя особа, яка не є суб'єктом авторського права на комп'ютерну програму або ліцензіатом, однак вказана у договорі як майбутній суб'єкт права *sui generis*? Чи йдеться про те, що суб'єкт авторського права на комп'ютерну програму і ліцензіат, якому надано дозвіл на її використання, можуть погоджувати у договорі, хто з них буде суб'єктом права *sui generis* на певний об'єкт? Цьому положенню бракує чіткості, що може породжувати труднощі у його тлумаченні на практиці.

Підхід, наведений у ч. 2 ст. 33 Закону АПСП, істотно відрізняється від доктринальних пропозицій щодо того, кому можуть належати права на автономне комп'ютерне творіння. Науковцями з різних країн світу було обґрунтовано, що таке право доцільно визнавати за розробником ШІ [17, 369], кінцевим користувачем системи ШІ [18, 286–287], розробником та кінцевим користувачем спільно [19, 37], інвестором чи іншою особою, для якої ШІ був розроблений [20, 126], або слід вважати, що права набуваються кінцевим користувачем та передаються юридичній особі, яка володіє системою ШІ, за аналогією до службових творів [6, 417]. Кінцевий користувач, який згадується у наведених положеннях, не тотожний ліцензіату, котрий визнається одним з можливих суб'єктів права *sui generis* в Україні. Кінцевий користувач — це особа, яка ініціює генерування певного об'єкта, вона може бути як власне ліцензіатом, так і працівником юридичної особи-ліцензіата. Однак кінцевий

користувач не згадується у Законі АПСП, а ліцензіат не згадується у наукових розробках, тому вітчизняний підхід у цій частині є доволі оригінальним.

На думку автора, первинним суб'єктом права *sui generis* повинен бути тільки суб'єкт авторського права на комп'ютерну програму, яка генерує відповідні об'єкти. Це зазвичай особа, яка фінансує створення ІІІ та/або набуває майнові авторські прав на нього і своїми матеріальними, фінансовими й організаційними зусиллями забезпечує його функціонування. Такий підхід відповідає меті захисту інвестицій, яка, не дивлячись на відсутність свого обґрунтованого підтвердження, видається найбільш вірогідною підставою для впровадження правової охорони об'єктів, згенерованих ІІІ.

Обсяг прав, що охороняються. Відповідно до частини 3 статті 33 Закону АПСП утворення автономного комп'ютерного творіння не призводить до виникнення особистих немайнових прав. Це положення є цілком слушним, адже на відміну від правової охорони людських творів, за якої особисті немайнові права встановлюють зв'язок між автором і його твором, такий зв'язок не виникає між об'єктом, згенерованим ІІІ, та суб'єктом права *sui generis*. Тому режим правової охорони результатів автономного функціонування комп'ютера може передбачати тільки майнові права, пов'язані з використанням цього об'єкта.

Як слідує з частина 4 статті 33 Закону АПСП, обсяг майнових прав на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, повністю збігається з майновими авторськими правами на твір, передбаченими у статті 12 Закону АПСП. Суб'єкт права *sui generis* має право використовувати відповідний об'єкт, а також виключне право дозволяти або забороняти використання цього об'єкта іншими особами будь-якими способами. Дійсно, до автономних комп'ютерних творінь можуть застосовуватися усі способи використання творів, які відповідають природі певного об'єкта. Однак постає питання, чи повинна залишатися за суб'єктом права *sui generis* монополія на переробку комп'ютерного творіння, яка згідно зі статті 12 Закону АПСП є одним із способів використання творів.

У дослідженнях останніх років висловлюється думка, що правовий режим об'єктів, автономно згенерованих ІІІ, повинен передбачати їх охорону тільки від дослівного копіювання, залишаючи суспільству можливість вільно їх переробляти [13]. Враховуючи, що ці об'єкти можуть доволі швидко генеруватися у великій кількості, а творчий внесок людини при цьому відсутній, їх правова охорона навряд чи повинна передбачати повний обсяг майнових авторських прав, як це має місце у ст. 33 Закону АПСП. Хоча автономні комп'ютерні творіння підпадають під усі винятки і обмеження майнових авторських прав (ч. 10 ст. 33 Закону АПСП), їх переробка в режимі винятків і обмежень може здійснюватися виключно для створення пародії або карикатури (п. 9 ч. 2 ст. 22 Закону АПСП), в той час як будь-яка інша переробка потребує дозволу суб'єкта права *sui generis*. Це може розглядатися як недостатнє забезпечення інтересів суспільства, а тому необхідно більш ретельно дослідити зазначений аспект, щоб нововведений режим прав *sui generis* не надавав неоригінальним комп'ютерним творінням невинувато високий рівень правової охорони.

Умови набуття права *sui generis*. Набуття права на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, залежить від дотримання авторського права та/або суміжних прав усіх осіб, чий твір (виконання, фонограми, відеограми, програми організацій мовлення) були використані в процесі генерування такого об'єкта. Окрім того, якщо використання зазнав інший неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, права *sui generis* на такий об'єкт також повинні дотримуватися. Така вимога встановлена у частині 7 статті 33 Закону АПСП і фактично означає необхідність одержання дозволу на використання відповідних об'єктів для генерування автономного комп'ютерного тво-

ріння. Такий же порядок діє в Україні у сфері авторського права і суміжних прав: за винятком спеціально передбачених випадків, коли закон дозволяє використання твору або об'єкта суміжних прав без згоди відповідного суб'єкта, в усіх інших випадках їх використання потребує дозволу. Жоден з винятків і обмежень майнових прав, передбачених Законом АПСП, не дозволяє вільно використовувати твори та об'єкти суміжних прав з метою забезпечення функціонування ШІ. Відповідно, особа, заінтересована у набутті права *sui generis*, повинна укласти ліцензійні договори щодо об'єктів, які будуть використовуватися у процесі генерування комп'ютерного творіння. Цей підхід виглядає логічним, однак він не враховує специфіку функціонування комп'ютера, який генерує певні об'єкти.

ШІ не здатний утворити який-небудь об'єкт самостійно, без доступу до певних даних, з-поміж яких він може зробити вибір. Тому кожен об'єкт, згенерований навіть найсучаснішими системами ШІ, завжди є результатом опрацювання певної кількості інших аналогічних об'єктів. Для того, щоб ШІ зміг згенерувати, наприклад, натюрморт із зображенням квітів у вазі, у нього необхідно завантажити натюрморти такого ж виду. Комп'ютер проаналізує їх, виконає алгоритмічні розрахунки і зробить низку виборів, які дозволять сформувати зовнішній вигляд квітів, вази і навколишнього середовища. Чим більшою буде кількість завантажених натюрмортів, тим більше даних для аналізу матиме ШІ, що призведе до утворення менш передбачуваного результату. При цьому обсяг використання кожного такого натюрморта буде настільки незначними, що ніхто не зможе достовірно встановити, з якого саме твору запозичено той чи інший піксель комп'ютерного малюнка. Тому складно уявити, що хтось укладатиме сотні ліцензійних договорів, щоб формально дотриматися зазначеної вимоги, якщо факт використання конкретного об'єкта буде практично неможливо довести. Відтак норма частини 7 статті 33 Закону АПСП буде застосовуватися лише у поодиноких випадках, коли перед ШІ ставитиметься завдання переробити один або декілька об'єктів за аналогією до створення похідних творів, коли залишатиметься можливість упізнання об'єктів, які зазнали переробки. Проте загалом застосування цієї норми видається вкрай малоімовірним, що ставить під сумнів її життєздатність.

Момент виникнення права *sui generis*. У частині 5 статті 33 Закону АПСП встановлено, що право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, виникає внаслідок факту генерування цього об'єкта і починає діяти з моменту його генерування. У цьому положенні нескладно помітити аналогію з виникненням авторсько-правової охорони, обумовленої моментом створення твору (ч. 1 ст. 9 Закону АПСП), що необхідно для захисту інтересів автора щодо ще неоприлюдненого твору. У випадку з автономними комп'ютерними творіннями такий порядок також є виправданим, однак слід розглянути й можливість надання їм охорони з моменту їх оприлюднення. Оскільки строк чинності права *sui generis* становить фіксований період часу, що буде розглянуто нижче, можливо, більш доцільним буде пов'язати цей строк з датою розкриття відповідного об'єкта публіці. Так охороняються, зокрема програми організацій мовлення, суміжні права на які виникають внаслідок факту першої трансляції (п. 4 ч. 1 ст. 36 Закону АПСП). Це питання потребує подальших досліджень з тим, щоб виробити оптимальне рішення щодо нього.

Строк чинності права *sui generis* визначений у частині 6 статті 33 Закону АПСП тривалістю у 25 років з моменту генерування відповідного об'єкта. Цей строк є значно довшим у порівнянні з доктринальними пропозиціями, у яких обґрунтовується, що правова охорона таких об'єктів повинна тривати два роки [14], три роки [13], десять років [21, 1244] або п'ятнадцять років [20, 125]. Оптимальний і виправданий строк їх правової охорони залишається дискусійним

питанням. Двадцятип'ятирічний термін може виявитися занадто довгим з урахуванням швидкого розвитку технологій. Водночас дворічний чи трирічний строк видається недостатнім для відшкодування витрат, понесених у зв'язку із створенням і забезпеченням функціонування ШІ. Враховуючи, що суб'єкти права на автономні комп'ютерні творіння нести відповідальність за порушення, допущені комп'ютером у змісті цих творінь, вони можуть бути незаінтересованими у набутті короткострокової охорони, яка загалом утворює більше ризиків, ніж переваг.

На мою думку, більш доцільним може бути підхід, подібний до охорони прав на торговельні марки, коли первинно охорона автономному комп'ютерному творінню надаватиметься на короткий період, наприклад, п'ять років, однак може бути продовжена суб'єктом права *sui generis* на такий же період. У такому разі слід буде обмежити загальний строк чинності права *sui generis*, щоб він не перевищував двадцять п'ять років чи інший строк, виправданий інтересами суспільства. Такий порядок надаватиме потенційному суб'єкту права *sui generis* можливість самостійно вирішувати, чи бажає він набутти правову охорону та нести пов'язані з цим ризики. Однак це потребуватиме впровадження процедури реєстрації права *sui generis* на кожен відповідний об'єкт та розробки відповідної процедури. У доктрині подібні пропозиції не висловлювалися, тому це питання потребує подальшого опрацювання. Проте видається, що такий підхід може стати більш вдалим рішенням з точки зору інтересів потенційних суб'єктів права *sui generis*.

Інші елементи режиму правової охорони автономних комп'ютерних творінь. Окрім розглянутих вище положень, режим права *sui generis* на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, включає ще три елементи. По-перше, суб'єкт права *sui generis* має виключне право надавати іншим особам дозвіл на використання відповідного об'єкта на підставі договору (ч. 8 ст. 33 Закону АПСП). Тобто, використання таких об'єктів третіми особами, яке виходить за межі винятків і обмежень, має здійснюватися виключно на підставі ліцензійних договорів. По-друге, право *sui generis* на автономне комп'ютерне творіння може відчужуватися на користь іншої особи (ч. 9 ст. 33 Закону АПСП), внаслідок чого вона стає новим суб'єктом цього права. По-третє, право *sui generis* підлягає захисту на загальних умовах, встановлених для авторського права і суміжних прав (ч. 11 ст. 33 Закону АПСП). Окрім порушення особистих немайнових прав, усі інші види порушень авторського права і суміжних прав адаптуються до права *sui generis* і є підставою для його захисту. Ці правила логічно доповнюють основні елементи режиму правової охорони об'єктів, автономно згенерованих ШІ, і не викликають зауважень.

Слід зазначити, що на відміну від авторського права і суміжних прав, які мають спеціальні знаки для повідомлення про майнові права, для права *sui generis* на об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, такий спеціальний знак не вводиться. Враховуючи, що автономні комп'ютерні творіння мають таку ж форму вираження, як людські твори або об'єкти суміжних прав, на практиці може поставати питання, як відрізнити ці об'єкти між собою, як визначити, під дію якого правового режиму підпадає певний об'єкт. За відсутності можливості здійснити таке розмежування, на думку представників АІРРІ УК, політичні цілі введення більш вузького обсягу прав і терміну охорони для нового права потенційно можуть бути зірвані. Одним з можливих рішень могло б стати введення додаткової вимоги про те, що нове право охороняється тільки в тому випадку, якщо об'єкт, автономно згенерований ШІ (або його копії), позначений або маркований якимось чином, що вказує на його природу, хоча це може викликати практичні труднощі для певних категорій творів [12, para 6.1.6]. Це питання не одержало достатнього висвітлення у доктрині, однак воно є доволі цікавим і практично важливим для країн, які впровадять дуже обмежений режим

правової охорони об'єктів, автономно згенерованих ШІ, у зв'язку з чим розмежування цих об'єктів з людськими творами матиме істотне значення.

Видається, що для об'єктів, автономно згенерованих ШІ, можна впровадити спеціальний знак, який складався б, наприклад, з латинської літери «A», обведеної колом, і позначував би, що об'єкт є «штучним» (англійською — *artificial*). На відміну від авторського права і суміжних прав, де використання відповідного знаку здійснюється на розсуд відповідного суб'єкта, для права *sui generis* може бути доцільним обов'язкове нанесення такого знаку на оригінал або копію об'єкта. Це варто розглядати не як умову набуття правової охорони, а швидше як передумову використання автономних комп'ютерних творінь суб'єктом права *sui generis*. Однак в Україні автономні комп'ютерні творіння фактично охороняються в режимі майнових авторських прав коротшої тривалості і не можуть вільно перероблятися. За таких обставин практична потреба у використанні такого знаку є вкрай низькою, адже суспільство однаково обмежене у можливостях використання і творів, і об'єктів, автономно згенерованих ШІ.

Загалом новий правовий режим породжує доволі багато питань, які можуть ускладнити його застосування. Пропозиції щодо вирішення деяких з цих питань було зроблено у цій статті, однак на практиці можуть постати й інші проблеми. Враховуючи дискусійний характер ключових елементів, таких як об'єкт і критерії його охороноздатності, суб'єкт права *sui generis*, умови набуття правової охорони, обсяг прав, що надаються, режим правової охорони об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, потребує подальших досліджень для вироблення шляхів його удосконалення.

Висновки. Нещодавно впроваджений режим правової охорони автономних комп'ютерних творінь — це по суті режим повноцінних майнових авторських прав, які відрізняються тільки коротшим строком чинності. Аналіз положень ст. 33 Закону АПСР породжує низку питань, вирішення яких необхідне для ефективного застосування цього режиму. Зокрема, слід конкретизувати такий критерій охороноздатності об'єкта, як відмінність від інших існуючих об'єктів, який наразі не дозволяє встановити, наскільки значними повинні бути ці відмінності та які інші об'єкти виступають базисом для порівняння. Також доцільно сформулювати перелік об'єктів, що не охороняються правом *sui generis*, щоб це право не охоплювало об'єкти, котрі не повинні мати монополію на їх використання. Необхідно доопрацювати умову надання правової охорони, якою є дотримання прав суб'єктів авторського права, суміжних прав та права *sui generis* у разі використання відповідних об'єктів для генерування іншого об'єкта. У своєму теперішньому формулюванні ця умова у більшості випадків не виконуватиметься, а довести факт її невиконання буде неможливо. Деякі інші елементи цього режиму потребують подальших досліджень і можуть бути уточнені з тим, щоб право *sui generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою без безпосередньої участі людини, краще відображало потреби такої правової охорони та більшою мірою забезпечувало баланс інтересів між суб'єктами цього права і суспільством.

Перелік використаних джерел / List of references

1. *Revised Issues Paper on Intellectual Property Policy and Artificial Intelligence, May 21, 2020.* URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ip_ai_2_ge_20/wipo_ip_ai_2_ge_20_1_rev.pdf (дата звернення: 06.02.2023).

2. *European Parliament resolution of 20 October 2020 on intellectual property rights for the development of artificial intelligence technologies (2020/2015(INI))*. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0277_EN.pdf (дата звернення: 06.02.2023).
3. Dornis T. *Artificial Creativity: Emergent Works and the Void in Current Copyright Doctrine*. *Yale Journal of Law & Technology*. 2020. Vol. 22. URL: https://yolt.org/sites/default/files/22_yale_j.l._tech._1_ai_creativity.pdf (дата звернення: 06.02.2023).
4. Thormundsson B. *Artificial Intelligence funding United States 2011-2019 (2022)*. URL: <https://www.statista.com/statistics/672712/ai-funding-united-states/> (дата звернення: 06.02.2023).
5. Thormundsson B. *Artificial intelligence software market revenue worldwide 2018–2025 (2022)*. URL: <https://www.statista.com/statistics/607716/worldwide-artificial-intelligence-market-revenues/> (дата звернення: 06.02.2023).
6. Papadopoulou A. *Creativity in crisis: are the creations of artificial intelligence worth protecting?* *JIPITEC*. 2021. Vol. 12(3). P. 408-418.
7. *Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 року № 2811-IX*.
Pro avtorske parvo I sumizhni prava: Zakon Ukrayiny vid 01 hrudnia 2022 roku № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 06.02.2023).
8. Maidanyk L. *Artificial Intelligence and Sui Generis Right: A Perspective for Copyright in Ukraine? Access to Justice in Eastern Europe*. 2021. Issue 3 (11). P. 144–154.
9. Militsyna K. *Legal Framework for Output Based on Artificial Intelligence: Ukraine's Place on the Global Search Path in Richter (ed.) Competition and Intellectual Property Law in Ukraine*. Munich: Springer, 2023. P. 559–582.
10. Shtefan A. *Creativity and artificial intelligence: a view from the perspective of copyright*. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2021. Vol. 16. Issue 7. P. 720–728.
11. *Judgment in Eva-Maria Painer v Standard Verlags GmbH, Axel Springer AG, Süddeutsche Zeitung GmbH, SPIEGEL-Verlag Rudolf AUGSTEIN GmbH & Co KG and Verlag M. DuMont Schauberg Expedition der Kölnischen Zeitung GmbH & Co KG, C145/10, ECLI:EU:C:2011:798*.
12. *AIPPI UK Response to UK Government Open Consultation Artificial Intelligence and Intellectual Property, 30 November 2020*. URL: <https://www.gov.uk/government/consultations/artificial-intelligence-and-intellectual-property-call-for-views> (дата звернення: 06.02.2023).
13. Vonadio E., McDonagh L. *Artificial Intelligence as Producer and Consumer of Copyright Works: Evaluating the Consequences of Algorithmic Creativity*. *Intellectual Property Quarterly*. 2020. Vol. 2. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3617197 (дата звернення: 06.02.2023).
14. Moerland A. *Artificial Intelligence and Intellectual Property Law (2022)*. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4203360 (дата звернення: 06.02.2023).
15. *Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases, OJ L 77*.
16. *Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141*.
Konstytutsiya Ukrayiny vid 28 chervnia 1996 roku № 254k/96-VR. VVR. 1996. № 30. St. 141.
17. Kasap A. *Copyright and Creative Artificial Intelligence (AI) Systems: A Twenty-First Century Approach to Authorship of AI-Generated Works in the United States*. Wake Forst

-
- Journal of Business and Intellectual Property Law*. 2019. Vol. 19(4). P. 335-380.
18. Denicola R. *Ex Machina: Copyright Protection for Computer-Generated Works*. *Rutgers University Law Review*. 2016. Vol. 69. P. 251–287.
19. Dee C. *Examining Copyright Protection of AI-Generated Art*. *Delphi*. 2018. Vol. 1. P. 31–37.
20. Cáceres J., Muñoz F. *Artificial Intelligence, A new frontier for intellectual property policymaking*. *Journal of Intellectual Property Law and Management*. 2020. Vol. 9 (2). P. 108–131.
21. Sun H. *Redesigning Copyright Protection in the Era of Artificial Intelligence*. *Iowa Law Review*. 2022. Vol. 107 (3). P. 1213–1251.

Anna Shtefan

Doctor of Legal Sciences/Dr. Habil. (Law), Associate Professor, Head of the Copyright and Related Rights Department of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Objects generated by a computer program (artificial intelligence) without direct human intervention: the world's first experience of legal protection

On January 1, 2023, the new Law of Ukraine on Copyright and Related Rights came into force. Art. 33 of the Law provides for the sui generis right to objects generated by a computer program without direct human participation. Thus, Ukraine is the first country in the world to directly protect such objects through a specially developed legal regime.

The sui generis right to objects generated by a computer program without direct human participation is essentially a regime of full-fledged property copyright that differs only in the shorter term of validity. The analysis of the provisions of Art. 33 of the Law of Ukraine on Copyright and Related Rights raises a number of issues that need to be addressed for the effective application of this regime. In particular, it is necessary to specify such a criterion of protectability of an object as its difference from other existing objects; currently, it does not allow to establish how significant these differences should be. It would also be advisable to create a list of objects not protected by sui generis rights so that this right does not cover objects that should not have a monopoly on their use. In particular, current affairs reports in the form of ordinary press information generated by AI should not be protected because such protection would contradict the free dissemination of information guaranteed by Article 34 of the Constitution of Ukraine. The observance of copyright, related rights, and sui generis rights for the objects used to generate another object by the computer as a condition for granting the sui generis rights should be redefined. In its current formulation, this condition will not be met in most cases, and it will be impossible to prove the fact of its non-compliance.

Some other elements of this regime can be clarified so that the sui generis right to non-original objects generated by a computer program without direct human intervention better reflects the needs of such legal protection and better ensures the balance of interests between the rightsholders and society. Proposals for addressing some of these issues have been made in this article but in sum, the regime of sui generis right to objects generated by a computer program without direct human participation requires further research to develop ways to improve it.

Keywords: artificial intelligence, legal protection, sui generis, copyright, intellectual property

Подано / Submitted: 06.02.2023
Прийнято до публікації / Accepted: 14.02.2023